



Kettőscsillagok

Húsz év a kettőscsillagos ég alatt

A Meteor kettőscsillag rovata újabb formális változás előtt áll: 13 évi munka után Ladányi Tamás egyéb elfoglaltsága miatt mást kért fel a rovat vezetésére. Ezen alkalmából visszatekintünk az eltelt két évtizedre, sőt az előzményekre is egy-két mondattal, mivel ez a mai fiatal generáció számára már – talán nem érdektelen – történelem...

Az 1970-es években a magyar amatőr észlelőcsillagászat Szentmártoni Béla (1931–1988) jóvoltából jelentős fejlődésnek indult. Az általa alapított Albireo nevű kiadvány publikációs fóruma volt az egész ország mély-ég- és kettőscsillag-észlelő amatőrjeinek. 1983 táján Déla átadta a kiadás és szerkesztés gondját, de döntően a körülmények kedvezőtlen alakulása vezetett oda, hogy 1984 nyarán felvetődött a két észlelési téma metcorbeli elindítása. Az ekkor a Csillagászat Baráti Köre Kiskunhalason megrendezett országos találkozóján Both Előd, a Meteor akkori felelős szerkesztője Vasculi Györgyöt bízta meg a kettősrovat vezetésével, amely az 1984. októberi számban mutatkozott be. 1991-től Ladányi Tamás vette át a szerkesztés munkáját. Az évek számát tekintve tehát kerekén 20 év munkáját summázhatjuk az alábbiakban.

Az első időszakban (1984–1990) a rovatához 51 észlelő 2934 leírását küldte el. Amíg az Albireo mindig az éppen szükséges terjedelemben jelent meg, és így lehetséges volt az összes beküldött megfigyelés szöveges közlése, addig ez a Meteorban már nem volt járható út. A beérkezett megfigyelések közül 384 objektumot választottunk ki közlésre, 16-ot két alkalommal is, úgyhogy pontosan 400 leírás készült, szükség szerint a rendszerre vonatkozó további hasznos tudnivalók, katalógushivatkozások, térképhányosságok, binary efemeridák stb. kommentálásával. Esetenként szórny grafikával is színesítettük a rovatot, később észlelési ajánlatokat is közöltünk. A rovatvezető 48 kB memóriájú Sinclair Spectrum gépen megvalósított nyilvántartása tette lehetővé, hogy a korábban beérkezett észlelések bármikor felhasználásra, közlésre kerülhessenek. Idézzünk a „kékbörítőjű” 100. Meteor kettősrovatának bevezetőjéből:

– A kettősészlelések izgalmát, érdekességét – sőt talán léghogosultságát is – a változás megfigyelése adja; ez képezheti tervezett tevékenységünk alapját, az alábbiak szerint:

– „Valós” szögtávolság- és pozíciószög-változás áll fenn a binary rendszereknél és a nagy sajátmozgású pároknál. Mivel a változás gyorsasága és a megfigyelhetőség egymás ellen hat, ez a program kimondottan műszerigényes – de annál érdekesebb!

– Az észlelő a használt leírástól, katalógusadattól eltérő paramétereket figyelhet meg. Ez a két alapvető jellemzőn túl a fényessége is vonatkozhat. A szint, vélc-

mennyem szerint, erősen szubjektív volta miatt nem érdemes kiemelten kezelni.

- Az észlelő által használt katalógusban nem szereplő komponens (esetleg önálló pár) megfigyelése. Ha az észlelés később katalógusadattal is igazolást nyer, az nem von le az értékéből, sőt...! *[Ne felejtsük el, hogy ekkor a WDS és az Uranometria még nem létezett, a legnagyobb kettőskatalógusból, az IDS-ből pedig csak néhány volt az országban! A személyi számítógép sem volt még feltalálva... V.Gy.]* Persze ennél a témakörnél vigyázni kell, nehogy „átessünk a ló másik oldalára”, ezért korlátként a 60^m szög távolságot és 10^m fényességet javaslom.

A fenti elképzeléshez csak annyit tennék hozzá, hogy néhány évvel később Vaskúti György egy önálló cikk keretében visszatért a közölt „Anonym” (névtelen) párokra, közülük jó néhányat azonosítva a WDS segítségével.

Az 1991-től kezdődő időszak jelentős eseménnyel indult: az MCSE kiadásában az érdeklődők számára hozzáférhetővé vált a Saguro AC kettőskatalógusának Magyarországra adaptált változata több mint 7000 párral, amú nagyságrendi előrelépést jelentett az addigi Szentmártoni-féle katalógusokhoz képest. A rovat jellege gyökeresen nem változott, de kiemelt hangsúlyt kapott a megfigyelések grafikus kiegészítése. Az észlelések beküldésének megkönnyítése és egységsítése érdekében kétféle észlelőlap is forgalomba került, sajnos ennek ellenére az archív anyag rovatban történő felhasználása megszűnt. A közölt észlelések becsült adatainak viszonyítását tehetővé a katalógusadatok mindenkor feltüntetése

Az idő múlásával a kezdeti szigorú, kéthavonként megjelenés kissé rendszertelenre vált, egy évben átlagosan négy megfigyeléseket közlő rovat jelent meg. Az így létrejött „hézagok” kitöltésére kapóra jött az, hogy Vaskúti György 1997-től különböző forrásokat felhasználva komolyabb „irodalmárkódásba” kezdett, és napjainkig kettőscsillag témakörben negyvennél több írása látott napvilágot a Meteor hasábjain, a rovat keretein belül. Meg kell még említenünk, hogy az 1992-ben alakult az MCSE Kettőscsillag-észlelő Szakcsoport, melyet kezdetől és a továbbiakban is Ladányi Tamás vezet.

A 100-nál több kettőscsillag-észlelést beküldők listája

| | | |
|--------------------------------|-------------|------|
| Berkó Ernő (Ludányhalászi) | (1998–2003) | 4116 |
| Ladányi Tamás (Veszprém) | (1989–2003) | 940 |
| Vaskúti György (Vaskút) | (1984–2003) | 929 |
| Papp Sándor (Kecskemét) | (1984–2003) | 826 |
| Kocsis Antal (Balatonkenese) | (1985–2003) | 535 |
| Okeson, Gyman (Temple, USA) | (1992–1992) | 518 |
| Berente Béla (Kocsér) | (1984–2003) | 458 |
| Babcsán Gábor (Budapest) | (1988–2001) | 267 |
| Vicián Zoltán (Héhalom) | (1987–1995) | 255 |
| Tóth Zoltán (Fertőszentmiklós) | (1997–2003) | 223 |
| Sápi Csaba (Kecskemét) | (1987–1996) | 223 |
| Kovács Zsolt (Vecsés) | (1987–2000) | 202 |
| Göngöl Zoltán (Tárnási) | (1994–2002) | 150 |
| Ridég László (Vaskút) | (1986–1990) | 146 |
| Kelley István (Füzesabony) | (1992–2002) | 107 |
| Kiss László (Szeged) | (1990–1993) | 107 |

Az észlelőlistákat áttekintve örömmel állapítható meg, hogy a használt műszerek mérete folyamatosan nő, minősége pedig sokat javult. Számszerűsítve az eltelt két évtizedet, a Meteorhoz 137 észlelőtől 12 472 kettőscsillag-megfigyelés érkezett be; itt csak a 100-nál több észlelést beküldő 16 amatőr nevét, aktivitási időszakát, valamint a beküldött észleléseinek darabszámát soroljuk fel.

Ez év elejétől tehát Berkó Ernő (a mély-ég rovat vezetője) és Vaskúti György vállalja a rovat irányítását; előbbi végzi a szerkesztést, ezért az észleléseket is az ő címére kell küldeni. Vaskúti György a feldolgozásban, járulékos adatok gyűjtésében működik közre. A rovat jellemzőin változtatni egyelőre nem kívánunk, az észleléseket ismeretű rovatok megjelentetését negyed évenként tervezzük. Az észlelési ajánlatot a bevált módon, az aktív észlelők címére közvetlen küldéssel oldjuk meg, valamint bárki számára bármikor elérhető, olvasható a <http://csillag.bacska.hu> honlapon. Kérjük a kettőscsillagok iránt érdeklődő amatőröket, hogy az eddigiekhez hasonlóan továbbra is tiszteljék meg munkájukkal a rovatot, mi pedig igyekszünk az eddigi színvonalat megtartani, lehetőségünk szerint új ötletekkel jelentkezni. Természetesen bármilyen problémával is megkereshetnek bennünket, akár hagyományos, akár elektronikus levélben, és mi igyekszünk segíteni.

Berkó Ernő
e-mail: berko@is.hu

Vaskúti György
e-mail: porrima@netelek.hu

Néhány szó a rovatvezetőkéről: Vaskúti György a kettőscsillag észleléseket 200/1120-as saját készítésű Newtonjával az Albircónál kezdte, napjainkig három-ezernél több megfigyelést végzett. Az utóbbi években egészségi okok miatt ritkán észlel, helyette cikkeket ír, melyek a Meteor hasábjain jelentek meg, és 2003 márciusától az általa készített honlapon is olvashatók, szerkesztőtársa CCD kettőscsillag-észlelések társaságában.

Berkó Ernő a 70-es évek közepén végzett néhány kettőscsillag észlelést, amit az Albircóhoz küldött be. Hosszú szünet után 1998. dec. 28-án kezdte el újra az észleléseket. Kezdetben vizuálisan dolgozott, főleg 355/2100-as Newtonnal, 2001-től viszont a távcsövet összekapcsolta egy Amakam CCD-vel, és a készített felvételek kimérése a fő észlelési területévé.

BERKÓ ERNŐ – VASKÚTI GYÖRGY

Internet-ajánlat

Vaskúti György kettőscsillag-honlapja: <http://csillag.bacska.hu>

OPTIKA BÖRZE

Bármit eladhatsz, vehetsz cserélhetsz.

2004. február 8. 9–13 óra

Újpesti Gyermekek és Ifjúsági Ház,

Budapest IV., István út 17. Tel.: (1) 208-4935 (este)